

วิจารณ์ รายงานผู้ป่วย Visceral Leishmaniasis รายที่ 4 ของประเทศไทย มีอาการแสดงแตกต่างจากตำราแพทย์ โดยที่ผู้ป่วยรายนี้ไม่พบตับโตมากหรือม้ามโตมาก ซึ่งตามปกติโรคของ Reticuloendothelial Cell ควรจะมี hyperplasia มาก แต่การที่มีไข้สูงเรื้อรัง น้ำหนักลดมาก ผิวลำมากขึ้น และประวัติเคยทำงานอยู่ในประเทศที่มีการระบาดของโรค ช่วยให้วินิจฉัยโรคได้ง่ายขึ้น คาดว่ามีชาวไทยที่กลับจากทำงานในประเทศเหล่านี้อีกหลายหมื่นคนซึ่งอาจจะติดโรคนี้กลับมาแพทย์และผู้ปฏิบัติงานดูแลผู้ป่วยพึง เฝ้าระวังโรคนี้โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีประวัติเคยทำงานอยู่ในถิ่นที่มีการระบาดของโรค

ผู้รายงาน พญ. เสาวณี ชูติพงศ์ นพ. สมนึก เจษฎาภักตร์กุล
พญ. แสงอรุณ กุลประดิษฐ์
โรงพยาบาลวิชัยพยาบาล

บทความ

การศึกษาพาหะของโรค Kala azar Entomological Study on Kala azar Vectors.

ตามที่กองระบาดวิทยา ได้รับรายงานว่ามีผู้ป่วยด้วยโรค Kala azar (Visceral Leishmaniasis) เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลต่าง ๆ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2528 จนถึงปัจจุบัน รวม 4 ราย เป็นชายทั้งหมด และทุกคนมีประวัติเคยไปทำงานในประเทศแถบตะวันออกกลางมาก่อน ผู้ป่วยรายแรกมีอาการมาจากต่างประเทศ ส่วนรายต่อ ๆ มามีอาการหลังจากกลับมาอยู่ในประเทศไทยแล้ว ระหว่างที่ป่วยหรือระหว่างที่อยู่ในระยะพักตัวของโรค ผู้ป่วยรายที่ 1 พักอยู่ที่หมู่บ้านใกล้สี่แยกหลักสี่ ถนนวิภาวดีรังสิต เขตบางเขน ก.ท.ม. (1) ผู้ป่วยรายที่ 2 พักอยู่ที่บ้านหมู่ 1 ตำบลโป่งแดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา (1) ผู้ป่วยรายที่ 3 พักอยู่ที่หมู่ 6 ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม (2) และผู้ป่วยรายที่ 4 พักอยู่ที่หมู่บ้านในเขตตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้ม้วน จังหวัดสมุทรสาคร

กองระบาดวิทยา ได้ออกไปทำการสำรวจ Sandflies (Phlebotomus) ซึ่งเป็นพาหะของโรคนี้บริเวณรอบบ้านผู้ป่วยและคอกสัตว์ โดยใช้เครื่องดักแมลง (Light trap) จำนวน 3 - 5 เครื่อง แขนงไว้เหนือพื้นดินประมาณ 2 ฟุต ตั้งแต่เวลา 18.00 - 06.00 น. แล้วเก็บแมลงมาแยกชนิด ได้ทำการดักแมลงบริเวณรอบบ้านผู้ป่วยรายที่ 1 ระหว่างวันที่ 24 - 26 ธันวาคม 2528 รายที่ 3 เมื่อวันที่ 11 - 15 มีนาคม 2529 และรายที่ 4 เมื่อวันที่ 14 - 15 เมษายน 2529 แต่ไม่ได้ทำการสำรวจและดักแมลงที่บริเวณบ้านผู้ป่วยรายที่ 2

ผลการแยกชนิดของแมลง พบว่าส่วนใหญ่เป็นพวกแมลงกลางคืน แมลงกินพืช ยุงสกุลต่าง ๆ เช่น ยุงรำคาญ (Genus Culex) ยุงก้นปล่อง (Genus Anopheles) ยุงเสือ (Genus Mansonia) และยุงลาย (Genus Aedes) นอกจากนี้ยังพบแมลงวัน, Simulium และแมลงสาบ เป็นต้น แต่ทุกแห่งที่ได้ทำการดักแมลงนั้น ไม่พบ Sandflies เลย แม้ว่าในบางท้องที่จะได้ใช้ไฟฉายส่องตามลำตัวสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ภายในบริเวณนั้นด้วย ก็ไม่พบ Sandflies เช่นกัน ความชุกชุมของแมลงที่พบแต่ละชนิด แต่ละท้องที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมบริเวณรอบบ้านผู้ป่วย อาจจะกล่าวได้ว่า ระยะเวลาระหว่างที่ได้ทำการสำรวจในครั้งนี้นี้ยังไม่พบ Sandflies ซึ่งเป็นพาหะของโรค Kala azar

ผู้รายงาน

ฝ่ายศึกษาวิจัย ฝ่ายสอบสวนโรค โครงการศึกษาและฝึกอบรมใน สาขาระบาดวิทยา กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข

เอกสารอ้างอิง

1. กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข : รายงานการเฝ้าระวังโรค ประจำสัปดาห์ Vol. 17 No. 8 : 89 - 91, 28 กุมภาพันธ์ 2529
2. กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข : รายงานการเฝ้าระวังโรค ประจำสัปดาห์ Vol. 17 No. 10: 113 - 114, 14 มีนาคม 2529

บทบรรณาธิการ (Editorial Note)

Sandflies (Phlebotomus) มีมากกว่า 500 ชนิด (species) เป็นแมลงที่มีขนาดเล็ก มีหลายขนาดยาวตั้งแต่ 1.5 - 4 มม. มีรูปร่างเหมือนยุง แต่ลำตัว และปีกมีขนมาก ขาวยาว ปีกบางมีลักษณะเป็นรูปใบหอก เมื่อเวลาเกาะพัก ปีกของมันจะตั้งเป็น รูปตัว V หนวดเป็นเส้นเล็ก ๆ เหมือนกันทั้งตัวผู้และตัวเมีย ปากใช้สำหรับแทงและดูด เลือดคนหรือสัตว์

Sandflies ชนิดที่นำโรค Kala azar (Visceral leishmaniasis) ซึ่งเกิดจากเชื้อ Leishmania donovani ได้แก่ Phlebotomus perniciosus, P. ariasi, P. major, P. longicuspis, P. argentipes, และ P. orientalis เป็นต้น ชนิดที่นำโรค Cutaneous leishmaniasis (Oriental sore) ซึ่งเกิดจากเชื้อ Leishmania tropica ได้แก่ P. sergenti, P. papatasi, P. bergeroti, P. longpipes และ P. pedifer เป็นต้น

Sandflies เป็นแมลงที่พบทั้งในเขตร้อนและเขตอบอุ่นในประเทศไทยก็มีแมลงพวกนี้เช่นกัน แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงเรื่องนี้อย่างจริงจังและแพร่หลาย แมลงชนิดนี้ออกหากินในเวลากลางคืนในขณะที่ลมไม่แรง ตัวเมียเท่านั้นที่กินเลือดคนหรือเลือดสัตว์ ทั้งเลือดอุ่นและเลือดเย็น เช่น แมว สุนัข สัตว์ทะเล วัว ควาย สุนัขป่า นก รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งู จิ้งจก และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เป็นต้น และจะกินเลือดอย่างน้อย 1 ครั้งก่อนที่จะวางไข่

ส่วนตัวผู้ไม่กินเลือดคนและเลือดสัตว์ แต่จะกินน้ำหรือของเหลวจากพืชเท่านั้น ดังนั้นตัวผู้จึงอ่อนแอกว่าตัวเมีย และมีอายุสั้นกว่าตัวเมีย

Sandflies หลายชนิดจะไม่กินเลือดคน เช่น *P. argentipes* เป็นพาหะนำโรคในประเทศแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และในอินเดีย แต่ *P. argentipes* ที่พบในประเทศไทยมาเลเซียไม่กัดกินเลือดคน จึงไม่เป็นปัญหาทางสาธารณสุข

แมลงชนิดนี้บินได้ช้า เคลื่อนไหวแบบกึ่งกระโดดกึ่งบินได้ไกลครั้งละไม่เกิน 1 เมตร แต่สามารถไปได้ไกลกว่า 1 ก.ม. ค่อนข้าง เวลามินจะไม่มีเสียงบางชนิดมีแหล่งอาศัยและแหล่งตายไม่ห่างจากแหล่งเกิดมากนัก Sandflies ตัวแก่จะหลบซ่อนตัวในเวลากลางวัน ชอบที่มืดชื้น ตามรอยแตกของกำแพงบ้านทั้งภายนอกและภายใน ถึงส้วมหลุมรอยแตกของพื้นดิน หิน โพรงไม้ รูลสัตว์ และปล่องจอมปลวก เป็นต้น ส่วนแหล่งเพาะพันธุ์ ชอบที่มืดชื้น-และ เช่น ใต้ก้อนหิน รอยแตกของตึก คอกเปิดคอกไก่ รุหนุ หรือตามพื้นดินที่มีใบไม้เน่า เปื้อยปกคลุมอยู่ กองอิฐ กองหิน และกองมูลสัตว์ เป็นต้น

ตัวเมียหลังจากกินเลือดแล้ว 3 - 10 วัน จะเริ่มวางไข่ ไข่เป็นฟองเดี่ยว มีขนาด 0.5 ม.ม. ติดกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สีน้ำตาล หรือดำ ออกไข่ครั้งละ 15 - 80 ฟอง หลังจากวางไข่แล้วตัวเมียจะอ่อนแอมาก และส่วนมากจะตายหลังจากวางไข่แล้ว ไข่จะแตกตัวเป็นตัวอ่อน (Larvae) ประมาณ 1 - 2 อาทิตย์ ตัวอ่อนมีลักษณะคล้ายหนอนขนาดเล็ก ยาว 0.5 - 1 ม.ม. สีขาวนวลมีขนตามตัว และส่วนหางมีขนยาวเห็นได้ชัดเจน ตัวอ่อนกินซากพืชที่เน่าเปื้อย สารอินทรีย์ ขยะมูลฝอย มูลสัตว์ รา เป็นต้น ประมาณ 2 อาทิตย์ ตัวอ่อนจะเจริญเติบโตเป็น 4 ระยะ มีความยาว 3 ม.ม. ลำตัวแบ่งออกเป็น 12 ปล้อง ต่อมาตัวอ่อนระยะที่ 4 จะเจริญเติบโตเป็นตัวโม่ง (Pupa) และหลังจากนั้นประมาณ 1 - 2 อาทิตย์ จะลอกคราบกลายเป็นตัวแก่ต่อไป ส่วนมากตัวเมียจะเกิดภายหลังตัวผู้ประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง หลังจากนั้นก็ผสมพันธุ์ (ตัวเมียสามารถเก็บน้ำเชื้อตัวผู้ได้ตลอดชีวิต) และเริ่มออกหากินเลือดคนหรือเลือดสัตว์ต่อไป

วงจรชีวิตของ Sandflies ทั้ง ๆ ไปใช้เวลานาน 1 - 3 เดือน ขึ้นอยู่กับสภาพของอากาศ ถ้าสภาพของอากาศไม่เหมาะสมอาจใช้เวลานานเกือบปีก็มี ตัวแก่มีอายุได้ประมาณ 1 - 2 อาทิตย์ ตัวเมียอายุยืนยาวกว่าตัวผู้ และเมื่อตัวเมียได้รับเชื้อโรคแล้วสามารถที่จะนำโรคได้ตลอดชีวิต นอกจากโรค Kala azar แล้ว Sandflies บางชนิดยังสามารถนำโรคอื่น ๆ ได้ เช่น Bartonellosis (Oroya fever, Carrion's disease) และ Sandfly fever เป็นต้น

เนื่องจากในประเทศไทย ยังไม่มีการศึกษาถึงความชุกชุมและชนิดของ Sandflies มากนัก จึงสมควรที่จะได้มีการศึกษาถึงเรื่องนี้ และเฝ้าระวังพาหะนำโรคชนิดนี้ อย่างใกล้ชิดต่อไป

วิธีการป้องกัน

1. ใช้สารป้องกันแมลงกัด (Repellants) ทาตามลำตัว
2. นอนกางมุ้ง หรือนอนในมุ้งลวด
3. ใช้ยาฆ่าแมลงที่ใช้ในครัวเรือนชนิดที่มีขายตามท้องตลาด
4. ในห้องที่ที่มีแมลงชุกชุม ควรพ่นสารเคมีหรือยาฆ่าแมลงภายในบ้านให้ทั่วถึง

เอกสารอ้างอิง

- Maurice T. James. and Robert F. Harwood;
Herm's Medical Entomology. Sixth Edition,
The Macmillan companies, Collier - Macmillan
Limited, London: 156 - 161
- Wilcocks & Manson - Bahr: Manson's Tropical
Diseases, The Whitefriars Press Ltd, London &
Tonbridge: 119 - 123, 1072 - 1081, 1976.

Table 1 Summary-case of specified notifiable diseases - Thailand

DISEASES-NAME	CUM. WEEK ENDING		20th WEEK ENDING			CUM. FIRST 20 WEEKS			TOTAL 1985
	Jun. 7, 1986	1986 LUM	May. 17, 1986	May. 18, 1985	MEDIAN 1985-81	May. 17, 1986	May. 18, 1985	MEDIAN 1985-81	
Cholera	-	-	-	15	10	-	868	332	999
Acute diarrhoea	30	78948	4	10065	8770	78911	156048	161937	315089
Food poisoning	2	10009	22	953	953	10005	18246	13818	40576
Dysentery	2	18672	20	1632	1243	18660	25798	23974	64895
Enteric Fever	-	2756	7	365	263	2755	6098	4589	18503
Hepatitis	-	3514	12	386	224	3514	6230	3799	17612
M. conjunctivitis	3	13912	22	971	737	13903	19443	15873	129351
Influenza	2	7160	-	2077	920	7158	22873	18630	63379
Rubella	-	526	-	56	7	526	1674	183	3240
P.U.O.	7	24423	-	4515	3296	24408	70605	52361	139548
Meningococcal M.	-	3	-	4	-	3	33	11	98
Poliomyelitis	-	29	-	-	7	29	17	67	67
Measles	1	6827	3	380	412	6826	14999	15518	32176
Diphtheria	-	90	-	13	13	90	170	229	782
Pertussis	-	359	3	58	58	359	1190	1244	2529
Tetanus exc. neo. tet.	-	218	-	16	24	218	368	464	929
Dengue Haem. Fever	-	1387	13	1905	565	1385	14363	12241	80168
Encephalitis	-	263	15	16	24	262	420	390	1983
Malaria	-	10480	-	2514	2791	10480	37075	39492	71953
Pneumonia	3	20051	16	1517	725	20085	31326	20665	95749
Tuberculosis	-	4846	15	449	339	4846	10166	7088	23655
Leptosy	-	165	1	20	16	165	323	244	690
Venereal Disease	1	23006	113	1187	588	22991	24904	13067	67448
Scabies	-	82	1	5	5	82	77	92	216
Leptospirosis	-	30	-	2	2	30	23	13	124
Scrub typhus	-	32	-	1	1	32	29	6	248
Occupational Hazards	-	483	-	40	31	483	928	905	2648
Rubella	-	3248	5	132	67	3248	3651	1894	10006
Tr. neonatorum	-	102	-	14	14	102	170	170	556

** REMARKS ** - = nil

หมายเหตุ

เนื่องจากการแก้ไขระบบการประมวลข้อมูลยังไม่เรียบร้อย
จึงขอเลื่อนการลงรายงานตารางที่ 2 ออกไปจนกว่าเครื่อง
คอมพิวเตอร์จะสามารถออกรายงานได้ตามปกติ

Table III Summary-Identifications of specified bacterial and viral pathogens Thailand, week ending May 31, 1986 (22nd week)

<u>Organism*</u>	<u>Identification(numbers)</u> <u>Culture gram stain/smear</u>	<u>Province</u>
<u>V.cholerae</u> El Tor, Inaba	-	-
<u>V.cholerae</u> El Tor, Ogawa	-	-
<u>Salmonella typhi</u>	3	2
<u>Salmonella</u> spp. (Other serotype)	20	11
<u>E. Coli</u> (enteroinvasive, enterotoxigenic)	62	17
<u>Shigella</u> spp.	61	27
<u>E. histolytica</u>	12	5
<u>V. parahaemolyticus</u>	42	12
<u>Staph. aureus</u>	138	31
<u>Streptococcus</u> spp.	54	24
<u>Corynebacterium diphtheriae</u>	-	-
<u>Bordetella pertussis</u>	-	-
<u>Plasmodium falciparum</u> , vivax, unspecified	209,59,115	22,14,6
<u>Bacillus anthracis</u>	-	-
<u>Trichinella spiralis</u>	-	-
Rabies(fluorescent antibody technique)	16	2

****Culture serologic test**

Recent Dengue	16
Chikungunya	1
Dengue + Chikungunya	3
Encephalitis	1

* กองมาตรฐานชั้นสูงตรสารณสุข (ได้รับรายงานจากหน่วยชั้นสูงตรสารณสุข 39 แห่ง)

** สถาบันวิจัยไวรัส กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

Total rectal swabs done 1620

Total throat swabs and sputum done 2993

Total blood specimens for malarial parasite 9421